

**Dr. Péteri Pál**  
**A lelkigyakorlat jelentősége a XXI. Században**

Kedves Érsék Atya, kedves pap testvérek, kedves vendégek, kedves ismerősök és ismeretlenek! Mindenkit szeretettel köszöntök és remélem, hogy háromnegyed óra múlva mindenkit meg fogok erősíteni abban a gondolatban, hogy lelkigyakorlat végzésére mindenkinek szüksége van. Ez a célom. Azt hiszem mindnyájan megegyezünk abban, hogy a mi korunk emberének a figyelme erre a világra, és ennek a világnak az anyagi javaira irányul. Tehát az előadás címében szereplő lelkigyakorlatot mindennek nevezhetjük, csak időszerűnek nem. Én mégiscsak azért jöttem hogy bebizonyítsam, ebben a rohanó, anyagi világban nagyon nagy szükség lenne lelkigyakorlatra. A mi korunk emberének éppen úgy kellene tudni elmélyülnie, mint bármely más korábbi kor emberének. A lélek gyakorlatai nincsenek korhoz kötve. Mindig szükség van arra, hogy ezen a földön élve, ezen a földön dolgozva, azért időnként a lelkünkkel is törődjünk. Ehhez tisztáznunk kell, hogy tulajdonképpen mi is az a lelkigyakorlat, melyek a legismertebb formái, és mennyiben nevezhető most a XXI. század elején – időszerűnek. Amit mi ma lelkigyakorlatnak nevezünk, az Loyolai Szt. Ignác megfogalmazása. Róla bizonyára mindenki tudja, hogy spanyol katona volt, kereste a dicsőséget, a katonai dicsőséget. Pamplona ostrománál egy buta ágyúgolyó leütötte a lábát. A gyulladás hosszú időt vett igénybe, de még a hosszú idő alatt sem lett tökéletes. A katonai pályának az a buta ágyúgolyó véget vetett. Én nyugodtan merem állítani, hogy ez az ágyúgolyó az isteni kegyelemnek volt egy kissé szokatlan formája. Hogyha valakit arra kérek, hogy mondjon hasonlatokat az isteni kegyelemről, milyen formában mutatkozik meg az isteni kegyelem, valószínűleg a jelenlevők közül elég kevesen fogják azt mondani, hogy ágyúgolyó formájában; az egy nagyon jó formája a kegyelemnek. Hát Szt. Ignácnál pontosan ez történt Ignác betegségében olvasott. S mivel szegény nem kapott kedvére való lovagregényeket, kénytelen volt szentek életrajzát olvasni. Micsoda csapás! S a szentek életrajzát olvasgatva föltámadt benne a gondolat, hogy Isten nagyobb, mint a király. Nem lenne jó, ha én ezentúl nem a királynak szolgálnék, hanem Istennek? Ennek a nagyobb Úrnak? Katonaként nem szolgálhatta a királyt, mert lesántult. Talán lesántulva is szolgálhatja Istent, aki a királynál is nagyobb. Ahhoz, hogy ezt a megváltoztatott életervet valóra tudja váltani, amikor már valamennyire mozgóképes volt, elvonult a Manréza-i barlangokba, ott elkezdett gondolkodni, mai szóval elkezdett lelkigyakorlatot végezni. Utána megírta a Lelkigyakorlatok könyvét. S azóta ez a könyv megkerülhetetlen, kihagyhatatlan forrásmunka azok számára, akik a szó eredeti értelmében lelkigyakorlatot akarnak végezni, uram bocsá' lelkigyakorlatot akarnak vezetni. Hát nagyjá-

ból ez a külső keret, ahogy ez az egész ügy elkezdődött. Dehát ennél fontosabb a belső tartalom. Mindjárt a Lelkigyakorlatok könyve bevezető megjegyzései között olvashatjuk a következő meghatározást: Lelkigyakorlaton értjük a lelkiismeret-vizsgálat, elmélkedést, szemlélődést, szóbeli és elmélkedő imát, és egyéb lelki tevékenység minden pontját. Mert amiként a sétálás, gyaloglás és futás testgyakorlat, ugyanúgy lelkigyakorlatnak mondható minden tevékenység, amely a lelket előkészíti és alkalmassá teszi arra, hogy eltávolítson magától minden rendetlen hajlamot, s miután azokat eltávolította, keresse és megtalálja az isteni akaratot, hogy életét aszerint rendezze és a lélek üdvösségét elnyerje. Ez a hat sor amit most felolvastam a lelkigyakorlatos könyv bevezetőjéből tökéletesen összefoglalja mindazt, ami a lelkigyakorlat lényegéhez tartozik. Nem kell semmi rendkívüli gondolni. Elmélkedni kell! Imádkozni kell! Közben újra és újra magunkba kell néznünk: Én most hol tartok? Teljes egyéni feladat, ezért a Lelkigyakorlatok könyve mindig az egyénhez szól. Minden egyes emberhez külön-külön, személyesen. Az alapkérdés ugyanis mindig az, az egész lelkigyakorlatos könyv alap gondolata: Nekem mit kell tennem, hogy Isten felém megnyilatkozó szeretetére nagylelkű választ adjak? Hogy a kapott ajándékokat kamatoztassam? Az isteni életet kibontakoztassam? Úgy, ahogyan az Isten személy szerint éntőlem kívánja. A lelkigyakorlat tehát fölshív a nagylelkű szabadságra: minden képességünket és energiánkat mozgósítani kell Isten akaratának teljesítésére. Közben nem feledkezhetünk el arról, hogy az ember csak azért keresheti, csak azért szolgálhatja Istent, mert Isten csodálatos szeretettel adott nekünk kinyilatkoztatást, feltárta előttünk saját belső világának titkait, és arra indít, hogy mi ezt megismerjük és ha kell, életünkben meg is valósítsuk. Az Úr nekünk akarja adni önmagát, s erre a mi válaszuk nem lehet más, mint nagylelkűen visszaadni önmagunkat Istennek.

A lelkigyakorlat tehát Isten és ember csodálatos találkozása. Az Istent kereső ember az elmélkedések által eljut az önmagát feltáró Istenhez. A lelkigyakorlat mindig az Isten munkája, és az ember munkája. De nem úgy, hogy részben csinálja az Isten, részben én, hanem teljesen Isten és teljesen én, csak más-más létsíkba. Istennek más a létsíkja mint nekem. Én teljesen Istentől függve végzem a lelkigyakorlatot, aki engem önálló cselekvővé tesz. Az ember a lelkigyakorlatban teljesen Isten rendelkezésébe bocsátja magát, hogy megtegye Isten akaratát. Mindig a kegyelem az első, ami engem mozdít Isten felé, én csak erre a kegyelemre válaszolok.

Hevenesi Gábor a XVII.-XVIII. század fordulóján élt magyar jezsuita, Szt. Ignác gondolataiból összeállított egy kis könyvet, minden napra egy gondolat Szt. Ignácótól. S már január 2-án --- tehát viszonylag eléggé az év elején --- olvassuk a csodálatos gondolatokat. Ez legyen az első cselekvés talán, tessék figyelni! „*Úgy bízzál Istenben, mintha a cselekvés sikere telje-*

*sen tőled függene és egyáltalán nem Istentől, mégis úgy vesd latba minden erőfeszítésedet, mintha te semmit sem tennél, hanem mindent egyedül Isten.*"

Hihetetlenül éles fogalmazás! Mikor én ezt először olvastam valamikor – ki tudja mikor, hosszasan törtem a fejemet: mit is jelent ez valójában? Aztán rájöttem arra, hogy Szt. Ignác általában szeret élesen fogalmazni, nem keni el a dolgokat. Kimondja azokat a maguk teljes valóságában. Hevenesi megmagyaráz: "Aki téged, amikor nem voltál közreműködésed nélkül megteremtett, most már nem üdvözít közreműködésed nélkül". Tehát nem számíthatok arra: "Jó, hát a teremtő Isten olyan jó, megteremtett engem, pedig hát én semmit sem tettem ennek érdekében, akkor biztos üdvözíteni is fog anélkül, hogy én bármit tennék". Nem fog! Nem fog! Ahhoz nekem is kell valamit tennem!

Add te a szikrát, Isten felszítja a tüzet. Vesd el a magot, ő adja a növekedést, így a vágyból növekszik minden, különben meddőn elszárad. Bármit akarsz is, semmit sem tehetsz Isten nélkül. A XXI. század gőgös emberének érdemes ezzel a gondolattal szembenézni: "*Én semmit sem tehetek Isten nélkül!*" Ő viszont semmit sem akar, bár képes rá nélkülem is. Én nem tudom megtenni nélküle, Ő megtehetné, de nem akarja! Hanem azt akarja, hogy én működjek együtt az ő kegyelmével. Istennel szövetségbe mindent megtehetsz. Isten kegyelme, amely másokban annyit művel, nem veszíti el egyedül tebenned a hatóerejét, csak te el ne veszítsd a belévetett bizalmat. Hát körülbelül így lehet összefoglalni röviden, tömören Isten és ember együttműködését a lelkigyakorlatban.

Minden tevékenységünkben, így a lelkigyakorlatban is tudatában kell lennünk annak, hogy mindent Isten tesz, hogy az Istenbe vetett bizalom csúcán sem szabad megfélemlenünk a saját szükséges közreműködésünkről. Teljesen át kell adnunk magunkat a feladatnak, de bensőleg mindig szabadnak kell maradnunk, hogy mindent önként helyezzünk Isten kezébe, aki aztán kegyelmével jó végre vezeti a mi igyekezetünket. A lelkigyakorlatot mindig ezzel a lelkülettel kell kezdenünk, így kell hozzáállnunk.

A lelkigyakorlat azt jelenti, hogy én most ebben az időben minden képességemet Istenre irányítom. Ebben a tevékenységben Isten és ember együttműködése valahogy úgy valósul meg, ahogy az előbb próbáltam elmondani. Egyformán fontos Isten kegyelme és az ember igyekezete. Egyikről sem szabad elfeledkezni!

Bizonyára sokan tudják a jelenlevők közül, hogy a Szt. Ignác féle igazi lelkigyakorlat 30 napos. Ennyi idő alatt lehet nyugodtan végig elmélkedni a Lelkigyakorlatok könyvét. S ennek a csodálatos könyvnek az elején olvashatunk a híres vezérelvről és alapigazságról: Az ember arra van te-

remtve, hogy Istent a mi Urunkat dicsérje, tisztelje és szolgáljon neki, és ezáltal lelkét üdvözítse.

Tehát itt megvan a teremtés célja. Nekünk üdvözlünk kell, és ennek egy módja van: Istent dicsérni, tisztelni és szolgálni. Minden egyéb a föld színén az emberért van teremtve. Minden az emberért. S azért, hogy segítse őt a cél elérésében. Ebből következik, hogy az embernek ezt a mindent és az egyéb dolgokat annyira kell felhasználnia amennyiben célja elérésében segíti, és annyira kell megválnia tőlük --- mindentől a földön ---, amennyiben akadályozzák a cél elérésében. Szükséges ezért, hogy közömbösekké tegyük magunkat minden teremtménnyel szemben. A mi szabad akaratunk döntésére van bízva, és nincs megtiltva! Itt jön az Ignác féle híres felsorolás: "Úgyannyira, hogy a magunk részéről ne akarjuk inkább az egészséget mint a betegséget, a gazdagságot mint a szegénységet, a tiszteletet mint a gyalázatot, a hosszú életet mint a rövidet, és következetesen így minden másban egyedül azt kívánva és választva, ami jobban elvezet bennünket a célba, amire teremtve vagyunk". Szt. Ignác szokása szerint nagyon kemény, de ez az igazság. Ameddig nekem itt a földön bármi fontosabb mint a végső célom, addig rossz úton járok. Ha eljutottam arra szent közönyösségre, nem törődöm vele hogy egészséges vagyok-e vagy beteg, gazdag vagy szegény stb., ahogy ő felsorolta, akkor már jó úton járok, mert akkor már a lényegtelenen fölülelmedve a lényegesre tudom irányítani figyelmemet. Ez a csodálatos szöveg egy életre szóló program kezdete. Lelkigyakorlatunk legfeljebb abban segít, hogy újra és újra magunk elé tűzzük ezt az elérhető célt.

A Lelkigyakorlatok könyve elmékedései között sok a biblikus tárgyú. Az első emberek bűnétől kezdve Jézus életének sok-sok eseményéig Szt. Ignác ezeket újra és újra elének állítja és az úgynevezett előgyakorlatokkal kifejezi azt mennyire fontos, hogy ezeket mi úgy képzeljük el, hogy mi ezeknek az eseményeknek <d>részei</d> vagyunk. Ott vagyunk amikor Jézus ezt mondja, ezt teszi. Látjuk, halljuk, el kell képzelni a színhelyet, a körülményeket. Akkor tudunk belehelyezkedni, akkor tudjuk az Úr szavát igazán hallani. S így tudjuk saját lelkünk javára fordítani mindazt, amit a Szentírásban olvasunk.

A bibliai témák mellett igen-igen fontos része a lelkigyakorlatnak, talán leghíresebb elmékedése az "Elmékedés a két zászlóról". Az egyik zászló Krisztusé a mi vezérünké és Urunké, a másik zászló Luciferé, aki az emberi nem halálos ellensége. Mindenkinek választania kell a két zászló között, nem lehet egyszerre mind a kettőhöz tartozni.

Én úgy gondolom, Szt. Ignác lelkigyakorlatos könyvének ma, a XXI. század elején talán ez a legidősebb gondolata. Mert a mi korunk embere csodálatos művészetre vitte el azt, hogyan lehet egyszerre két oldal-

ra tartozni. Hogyan lehet buzgón templomba járni és imádkozni úgy, hogy a könnye folyik az imától és a választáson szavazni Luciferre. Ezt tökéletesen megcsinálja a mi korunk embere. Saját híveimről tudom, biztos vagyok benne, hogy másutt is így van. Tehát Szt. Ignác a két zászlóról szóló csodálatos elmélkedésében megtanít bennünket arra, hogy nem is-is, hanem vagy-vagy. Nincs mese! Nem lehet, hogy én Krisztushoz és Luciferhez egyszerre tartozom. Nagyon jó lenne, ha XXI. század modern, felvilágosult embere ezt az alapigazságot megtartaná.

A lelkigyakorlatos könyv végén következik megint egy csodálatos szöveg a "Szemlélődés a szeretet elnyerésére". Ez a szemlélődés összefoglalja az egész lelkigyakorlat gyümölcsét, s mintegy általános irányelvet ad a mindennapi életre: Keresni és szeretni Istent minden dologban, minden eseményben, minden emberben. Ebben az elmélkedésben található Szt. Ignác közismert, csodálatos szépségű imája: "Vedd Uram és fogadd el teljes szabadságomat. Emlékezetem, értelmem és egész akaratom, mindenemet amim van, és amivel rendelkezem. Te adtad nekem mindezt, neked Uram visszaadom. Minden a Tiéd, rendelkezéssel veled egészen akaratom szerint, add nekem szeretetedet és kegyelmedet, ez nekem elég." Ha valaki egy lelkigyakorlat végén eljut odáig, hogy ezt az imát őszintén el tudja mondani, hogy mindent visszaadok Istennek amit Tőle kaptam, megelégszem az Ő szeretetével és kegyelmével az nagyon jól végezte a lelkigyakorlatot. Elérte a célját, kialakult benne az igaz Istenszeretet, rájött arra, hogy az ember számára semmi sem fontosabb, csak az Isten szeretete, és ez elég.

Szeretném még egyszer hangsúlyozni, hogy Szt. Ignác szerint ennek a célnak az elérésére a legalkalmasabb eszköz a 30 napos lelkigyakorlat. Nyilvánvaló, erre aránylag kevés embernek van lehetősége. Anélkül hogy bárkit meg akarnék sérteni, valószínűnek tartom, hogy az itt jelenlévők többsége még nem végzett 30 napos lelkigyakorlatot. És kisebb számban vannak azok, akiknek ez már megadatott. Én ünnepélyesen bejelentem: Nekem se adatott még 8 napnál hosszabb lelkigyakorlat, de az annak idején kispap koromban nagyon sokat segített hivatásom kialakításában.

Ma már Magyarországon több helyre lehet elvonulni komoly lelkigyakorlatot végezni. Tessék elhinni hogy érdemes. Pont a mai rohanó világban van szükség elmélyülésre, munka közben nagyon nehéz intenzíven foglalkozni a lelkiekkel. A legtöbb ember örül annak ha a nagy rohanásban legalább a napi rövid kis imára idő jut. Pedig a lelket gyakorlatoztatni kell. Életünk értelmét, célját újra és újra át kell elmélkedni.

Az igazi lelkigyakorlat ahogy azt Szent Ignác megszerkesztette, csodálatosan alkalmas arra, hogy figyelmünket a valóban lényegesre irányítsuk. Ezért mindenkinek őszinte szeretettel ajánlom, mondjuk a szabadsága idején szánjon ne 30, de legalább 3 napot a komoly lelkigyakorlatra,

nem fogja megbánni, ez segíteni fogja abban, hogy életét a helyes irányba vezesse.

Ennyit a Szent Ignác-féle lelkigyakorlatról. De természetesen azt én is tudom, hogy ma Magyarországon a 'lelkigyakorlat' szó a legtöbb ember számára nem ezt jelenti, hanem azt hogy a templomban, nagyböjtben 3 este vendég mond lelkigyakorlatos beszédet. 3 este, esténként egy-egy beszéd elég a lelkigyakorlatra.

Nyilvánvaló, hogy ez nem nevezhető lelkigyakorlatnak a szó Szent Ignác-i értelmében. Egyrészt 3 beszédbe Szent Ignác lelkigyakorlatos könyvét összefoglalni a világ legokosabb legügyesebb embere sem tudja. Másrészt a templomi beszéd mindenkinek szól. Tehát az ilyen nagyböjti "lelkigyakorlatokon" --- ezt mostmár csak idézőjelbe merem mondani ---, ott ül a pap előtt a napi templombajáró néni, a gyerek, a férfi aki egy évben egyszer azért jön el: "Na most egy idegen pap jön, ezt meghallgatom!", mindenkinek más az igénye. Mindenki mást akar hallani. Hogyan szóljon az a szerencsétlen ember mindenkire? Nyilván meg kell próbálni valamit úgy adni, hogy abból azért mindenkinek jusson.

Nekem, most már több mint 48 éves papi életemben egy, azaz egy alkalommal adatott meg, hogy egy kedves pap kollegám meghívott lelkigyakorlatra az ő falujába, a következőképpen: Első nap beszélsz a gyerekeknek, második nap beszélsz az asszonyoknak, harmadik nap beszélsz a férfiaknak. S kérem, ez a plébános el tudta érni hogy első este tele volt a templom gyerekekkel, második nap tele volt a templom asszonyokkal, harmadik nap tele volt a templom férfiakkal. Töredelmesen bevallom, nekem, ezt még sohasem sikerült elérnem. De neki akkor egyszer sikerült, nagyon élveztem, elismerem.

A legtöbb helyen marad a megszokott forma: Az a vendégszónok szól gyermekhez, nőhöz, férfihoz; fiatalhoz, öreghez, intelligensebbhez, egyszerűbbhez. Ilyenkor életet alakító hatást aligha lehet remélni, pedig az igazi lelkigyakorlat – ahogy az előbb elmondtam, mégiscsak az életünket akarná átalakítani.

Tehát én úgy gondolom nem lesz érdektelen, ha a következő néhány perccel még arra szenteljük, hogy elgondolkozunk azon miről szólhat a lelkigyakorlat. A téma kiválasztásánál sok szempontot kell figyelembe venni, a legrosszabb amit volt alkalmam hallani saját fülemmel nem egyszer, amikor a vendég úgy gondolta, hogy "3 nap alatt elmondok mindent". Beszélek mindenről. Minden tudható dologról és néhány másról. Ez a tragédia! Ugyanis aki sokat markol keveset fog, aki mindenről beszél annak a lelkigyakorlatából a hallgatóság semmit se visz magával. Tehát a lelkigyakorlat vezetőjének figyelembe kell venni azt a tényt hogy nekem van 3 estém, 3

beszéd, ezalatt nagyon sokmindenről nem fogok beszélni, és néhány általam fontosnak tartott dologról fogok beszélni.

A lelkigyakorlatos beszéd eleve valamivel hosszabb mint egy vasárnapi beszéd. Nekem, – minél öregebb vagyok annál inkább – szent meggyőződés, hogy vasárnap, a vasárnapi szentmisén, az átlagos időtartamú beszéd 10-12 perc, a 15 még az elviselhetőség felső határa az én számomra. Namármost: Egy lelkigyakorlatnál attól a vendégtől a hívek elvárják, hogy ha már idejött legalább fél órát beszéljen. Tehát van háromszor fél órával. Ez azért már komoly idő, ezalatt már sok minden fontos dolgot meg lehet magyarázni, ha valóban fölkészültem.

Nagybőjtben amikor a legtöbb helyen van a lelkigyakorlat, nagyon szép témákat lehet találni Jézus értünk vállalt szenvedésével kapcsolatban. Mivel a Megváltás a keresztény hit alapigazsága, erről nem lehet elégszer szólni. Ezt a témakört nagyon változatosra lehet tenni. Egy lelkigyakorlatot lehet tartani így: A szenvedő Jézus tanítása. Három beszéd, milyen nagy rossz a bűn amiért Jézusnak így kellett meghalnia, milyen szent dolog a szenvedés hiszen Jézus is szenvedett értünk, mennyire szeret az Isten, hogy fiát föláldozta értünk. Nagyszerű lelkigyakorlat, egy téma, de hitünk alapvető igazságait tárgyalja.

Vagy más nagyböjti téma: Jézusnak volt 12 apostola. Ebből a tizenkettőből a szenvedéstörténetben háromnak van komolyabb szerepe. Első este Júdás, a "kedves" áruló. Második este Péter, a köszikla, aki megtagadta Krisztust de megbánta a bűnét s végül mégiscsak köszikla lett; harmadik este János, az egyetlen aki ott állt a kereszt alatt. Itt még az is megvan ennél a lelkigyakorlatnál, amit minden egyes beszédnél a homiletika tanárai szoktak a kispapoknak tanítani: Növekedjék a beszéd! Lent kezdjük Júdással, második nap följebb megyünk Péterig, harmadik nap eljutunk a csúcsra Jánoshoz. Ez mindenképpen jó.

Vagy ugyancsak szenvedéstörténethez kapcsolódik egy újabb változat: A Keresztút szereplői. Első este: A keresztút negatív szereplői, zsidó főtanács, bírák, Pilátus, tömeg, kivégzést végrehajtó katonák. Második este: Keresztút pozitív szereplői, síró asszonyok, Círeai Simon, Veronika, Szűz Mária. Harmadik este: A keresztút abszolút főszereplője Jézus Krisztus.

Legyen szabad megemlítenem hogy ez a három lelkigyakorlat van benne ebben a kis füzetben. Ez egy Lélek gyakorlatai című sorozatnak az első füzet, tőlem kérte a Gellért Kiadó hogy életemben tartott lelkigyakorlataimat adjam nekik, na ebből indult egy sorozat, kissé dőcögve halad, de az első füzetben ez a három kifejezetten szenvedéssel foglalkozó lelkigyakorlat található 'Emberek a kereszt körül' címen.

Jézus személye természetesen olyan gazdag, hogy Óróla magáról is lehet lelkigyakorlatot tartani. Valahol egy székesegyházban sikerült 4 estét

kapnom, s így a téma volt a történelmi Krisztus, a tanító Krisztus, a megváltó Krisztus, s az élő Krisztus. Mivel Krisztus minden keresztény ember életének abszolút középpontja, nyilvánvalóan a Róla szóló elmélkedés mindig hasznos. De ha alkalom adódik arra, és hála a Jó Istennek adódott életemben ilyen alkalom, hogy egy kisebb közösségben világi hitoktatók 3 egész napon át tartó napi 4 elmélkedéses lelkigyakorlatot tarthattak Jézus Krisztusról és senki másról és semmi másról. Ennek témái lehetnek Jézus egysége az Atyával, Jézus alázatos engedelmissége az Atya iránt, Jézus szeretete a betegek iránt, a bűnösök iránt, a gyermekek iránt. Jézus tulajdonságai, a nyugalma, a bölcsessége, az imája, a szenvedése a megdicsőülése, Jézus édesanyja, Jézus tanítványai, s végül a Jézussal egyesült élet, amely minden lelkigyakorlatnak célja: Hogyan tudok én Jézussal egyesülni, mintha Szent Pál mondott volna vagy írt volna valamit: *"Élek, de már nem én élek, hanem Krisztus él bennem"*.

Ennek a sorozatnak a következő füzetében amit a nyomda szeptember elejére ígér, a Jézusról szóló lelkigyakorlatok lesznek olvashatók. A nyomdában még nincs szeptember eleje, ők más naptárt követnek mint mi, átlag emberek.

Lehet lelkigyakorlatot tartani a három isteni erényről, hitről, reményről, szeretetről. Fiatal koromban ilyet is tartottam aztán ahogy idősödtem rájöttem arra hogy ez sok, s tartottam lelkigyakorlatot csak a hitről, mit jelent hinni, mit ad nekünk a hit, hogyan lehet a hitet megőrizni ma.

Fontos téma a kegyelmi eszközök használata, ima, szentségek, szentmise; roppantul érdekes téma az emberi élet s arról egy lelkigyakorlat, – megint csak a fokozás alapján – első nap: értéktelen élet, második nap: értékes élet, harmadik nap: természetfölötti élet. Ami a természetes értékrend fölött van.

Egyszer valahol megint csak egy székesegyházban alkalom adódott hogy egy 3 napos lelkigyakorlat 5 napig tartson. Nos a székesegyház mind az öt nap tele volt – nem is tudom hogy hogyan –, s a következő gondolatmenetet állítottam fel: Első nap: Az ember istenkeresése. Hiszen a mi körünkben ez különösen időszerű, mert számtalan embertársunk egy életen át keresi, aztán vagy megtalálja vagy nem. Második nap: Ennek a keresésnek a legfőbb akadálya a bűn. Szembe kell nézni a bűn problémájával, még ha a mai ember úgysem fogadja azt el hogy neki bűne van: *„Mindenki lehet bűnös, én nem!”*. Harmadik nap: Az imádság, mint az Istennel való állandó kapcsolat legfontosabb eszköze, ami naponta biztosítja számomra Isten kegyelmét. Negyedik nap: A keresztény ember legfőbb erénye, a szeretet. Jézus mondta hogy ez a főparancsolat, ezt nem én találtam ki, s a keresztény szeretet tulajdonságait soroltam fel tíz pontban, s végül az utolsó napon fölvettem a kérdést: Van-e ennek az egésznek amit 4 este elmondtam bármi értelme? Magyarán érdemes-e mindezt végigcsinálni. Úgy gondolom, és



remélem a hallgatóság sejt, hogy megpróbáltam bebizonyítani hogy érdemes, sőt csak így érdemes. Majd ennek a sorozatnak egy következő füzetében ez a lelkigyakorlat is remélhetőleg olvasható lesz.

Fontos téma, az Egyház. Ma divat azt hangoztatni: Nekem Isten kell, de Egyház nem kell! Erre az örülségre – mert nem tudok finomabb szót használni –, erre az örülségre nagyon jó választ tud adni az Egyházzal szülő lelkigyakorlat. Az Egyház fogalmáról, az Egyház szerepéről, s a hívek szerepéről, feladatáról az Egyházban. Lehet beszélni alapigazságokról: bűnről, megváltásról, megváltott emberi életről; össze lehet kapcsolni hitet és életet. Nagyon szép téma Isten és ember párbeszéde, Isten a teremtésben kimutatta a szeretetét, az ember válaszolt erre a bűnnel, s erre az Isten ismét válaszolt, de nem azzal hogy elpusztította az embert, hanem elküldte Fiát hogy megváltsa.

Ha lelkigyakorlat nem Nagyböjttben hanem Adventben történik; lehet beszélni ószövetségi Adventről, Szűz Mária Adventjéről vagy a mi Adventünkről. Ilyen lelkigyakorlat hozzájárulhat a karácsonyi felkészüléshez. Nagyon sajnálatos hogy Adventben még kevesebb a lelkigyakorlat mint máskor.

Befejezésül csak annyit mondok: Papi életemben több mint 70 templomi lelkigyakorlatot tartottam, ezek valóban felölelik az országot Kőszegtől Békéscsabáig, Egertől Nagykanizsáig, Szombathelytől Pécsig, Veszprémtől Budapestig. Csak Kaposváron az elmúlt 40 évben 16 templomi lelkigyakorlatot tartottam. Természetesen mindig mást. Akik ismernek tudják, hogy nekem mániám az hogy a beszédeim vázlatai megvannak, és gondosan vigyázok hogy rá ugyanazt a gondolatot ne süssöm el. Ehhez jön körülbelül 15 olyan lelkigyakorlat, amelyet papoknak, kispapoknak, világi hitoktatóknak tartottam, ezek 3-4-5 naposak napi 4 elmélkedéssel. Tehát közel járok a 100-hoz a lelkigyakorlatok tekintetében. Bevallom hogy nagyon szerettem ezt a munkát. Akár a három beszédes templomi lelkigyakorlatot, akár az 5 napon át tartó napi 4 elmélkedéses kispap-lelkigyakorlatot, mert mindig megtapasztaltam, hogy a munka nem hiábavaló. Mert a lelkigyakorlat alatt a lelkigyakorlat vezetője nem csak beszél hanem látja a változást is, s ilyenkor mutatkozik meg hogy az Isten kegyelme milyen csodálatosan működik az ember gyarló szavai által, micsoda eredménye van egy-egy lélekben a lelkigyakorlaton. Talán ma itt – mert mindig rohanunk – minden fáradt embernek még nagyobb szüksége lenne lelkigyakorlatra, mint a nyugodtabb korban élt embereknek.

Befejezésül annyit kívánok, mindenki találjon alkalmat egy komoly lelkigyakorlat elvégzésére, s annak segítségével jusson előbbre célunk felé, a bennünket váró Istenhez.